

ความสำคัญของการศึกษา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาประเทศหนึ่ง ซึ่งเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศขึ้นอยู่กับภาคเกษตร ไม่ว่าจะเป็นพิจารณาในแง่ของผลผลิตการเกษตรในผลิตภัณฑ์ประชาชาติหรือในแง่ของแรงงาน โดยเฉพาะมูลค่าสินค้าส่งออกแล้วสินค้าเกษตรกรรมสามารถทำเงินตราให้ประเทศไม่ต่ำกว่าปีละหนึ่งหมื่นล้านบาท ฉะนั้นการเกษตรจึงมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตามการประกอบอาชีพภาคเกษตรกรรมก็ยังคงเป็นไปตามประเพณีที่บรรพบุรุษได้เคยทำมา ยังมีได้มีการปรับปรุงเทคนิคการผลิตให้มีประสิทธิภาพตามหลักวิชาการที่ทันสมัยเท่าใดนัก ซึ่งในสมัยก่อนที่ระบบเศรษฐกิจยังเป็นแบบการผลิตเพื่อยังชีพ ปัญหาการผลิตจึงไม่รุนแรง แต่ในปัจจุบันประเทศไทยมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น ระบบเศรษฐกิจจึงเปลี่ยนไปอยู่ในรูปของการผลิตเพื่อการค้า ดังนั้นจึงจำเป็นต้องทำการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การปรับปรุงการผลิตให้ได้ผลเช่นที่จำเป็นจะต้องทำการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การปรับปรุงการผลิตให้ได้ผลเช่นที่จำเป็นจะต้องใช้ความรู้ ความกระตือรือร้น เงินทุน ในจำนวนมากตลอดจนความร่วมมือของเกษตรกรเอง แต่เกษตรกรของไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาของความยากจนและหนี้สินอยู่ ประกอบกับการขาดความรู้ในวิธีการผลิตสมัยใหม่ จึงทำให้ขาดเงินทุนและแนวความคิดที่จะปรับปรุงการผลิตให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การหาเงินทุนต้องอาศัยกู้ยืมจากเอกชนในอัตราดอกเบี้ยที่สูง เนื่องจากสถาบันเงินทุนของเกษตรกรยังมีไม่เพียงพอต่อความต้องการของเกษตรกร ในขณะที่ราคาสินค้าของผลผลิตเกษตรกรเองกลับต่ำกว่าราคายุติธรรม เมื่อเกษตรกรซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศ

ประสบปัญหาเช่นนั้น การจะพัฒนาการเกษตร เพื่อช่วยให้ประชากรในภาคนี้ได้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ย่อมจะชะงักและดำเนินไปได้ช้า มิใครจะได้รับความสำเร็จตามความมุ่งหมายทั้ง ๆ ที่ปัญหาเกษตรกรรม เป็นปัญหาที่ทุกรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ แห่งให้ความสำคัญตลอดมา

สังคมเกษตรกรไทยในปัจจุบันจะมีลักษณะของ เนื้อที่ถือครองทำการเกษตรมีขนาดเล็ก เกษตรกรจะเปลี่ยนสถานะสภาพจากเจ้าของที่ดินมาเป็นผู้เช่าที่ดินทำกินมากขึ้น ลักษณะการผลิตมีประสิทธิภาพต่ำ และการจำหน่ายผลผลิตอยู่ในสภาพที่ไม่มั่นคง อันเนื่องจากเกษตรกรไม่มีอำนาจต่อรองในการกำหนดราคาพืชผล จึงมีผลเชื่อมโยงทำให้เกษตรกรมีรายได้น้อย จากลักษณะของสังคมเกษตรกรไทยดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหนทางหนึ่งที่สามารถจะช่วยเกษตรกรให้มีเงินทุนเพียงพอที่จะใช้ปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ และสามารถนำผลผลิตมาขายได้ในราคายุติธรรม คือการตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้น ซึ่งจะเป็นการรวมตัวของเกษตรกรต่าง ๆ เข้าเพื่อกำเนินงานช่วยเหลือเกษตรกร เหล่านั้นเองทั้งด้านการหาสินเชื่อ ด้านการผลิต การขายผลผลิตให้ได้อัตราและตัดปัญหาของอำนาจของพ่อค้าคนกลางลงไป อันจะทำให้เกษตรกร เหล่านั้นมีโอกาสที่จะปรับปรุงการผลิตให้ได้ผลดีและมีรายไต่มากขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาการเกษตรสามารถบรรลุผลตามที่พึงปรารถนา

สหกรณ์การเกษตร เป็นหน่วยธุรกิจของเกษตรกรที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหาการประกอบอาชีพของสมาชิก และยังเป็นศูนย์รวมเผยแพร่วิชาการเกษตรและการส่งเสริมอาชีพของเกษตรกรด้วย เกษตรกรจึงได้รับประโยชน์จากสหกรณ์ของตน ทั้งในด้านการผลิตและการจำหน่ายพืชผล ช่วยให้มีรายไต่จากการผลิตโดยเป็นธรรมชาติ ความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์การเกษตร จึงมีผลต่อความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของสมาชิก และของประเทศโดยรวม ดังนั้น มาตรการในการพัฒนาเศรษฐกิจด้านการเกษตร เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

แห่งชาติ รัฐบาลจึงได้เน้นหนักถึงบทบาทของสถาบันเกษตรกรในการปรับปรุงระบบการผลิตและการตลาดใหม่ประสิทธิภาพ เพื่อช่วยยกฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกร อันเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศให้สูงขึ้น ซึ่งสหกรณ์การเกษตรนับเป็นสถาบันเกษตรกรที่สำคัญสถาบันหนึ่งที่จะนำไปสู่การบรรลุผลตามเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าขบวนการสหกรณ์ที่เข้มแข็ง นอกจากจะส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์เต็มที่แล้ว สหกรณ์ยังสามารถรักษาเสถียรภาพและตรึงราคาสินค้าและบริการ และช่วยยกระดับราคาผลิตผลทางการเกษตรให้สูงขึ้น ตลอดจนช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้หรือการกระจายรายได้ประชาชนอย่างเป็นธรรมและถาวร เพราะระบบสหกรณ์จะกระจายผลประโยชน์ไปสู่ประชาชนอย่างเที่ยงธรรม โดยการที่ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของและควบคุมธุรกิจการค้า อุตสาหกรรม และบริการของตนเอง ผลิตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นตกอยู่ในมือของสมาชิก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันมีประเทศเพียงไม่กี่ประเทศในจำนวนนับร้อยที่ประสบความสำเร็จในการสร้างขบวนการสหกรณ์ ประเทศที่พัฒนาแล้วจะสามารถบรรลุผลสำเร็จในขบวนการสหกรณ์ ส่วนประเทศกำลังพัฒนาปรากฏว่ายังมีน้อยประเทศเหลือเกินที่ขบวนการสหกรณ์จะใคร่รับผลสำเร็จในขั้นที่น่าพอใจอย่างแท้จริง ทั้งนี้เพราะประชาชนผู้เป็นเจ้าของสหกรณ์ยังไม่เข้าใจในหลักและวิธีการของสหกรณ์อย่างถูกต้องแม้ว่าประชาชนจะเริ่มตื่นตัว และนิยมวิธีการสหกรณ์กันมากแล้วก็ตาม

สหกรณ์นับเป็นองค์กรของเกษตรกรที่แพร่หลายที่สุดในประเทศที่กำลังพัฒนา แต่อย่างไรก็ดีประสบการณ์ในประเทศต่าง ๆ มักจะก่อให้เกิดความไม่แน่ใจว่า สหกรณ์จะประสบความสำเร็จในการที่จะช่วยพัฒนาชนบท หรือยกระดับรายได้ให้แก่เกษตรกรขนาดเล็กได้ สหกรณ์จะสามารถช่วยเหลือเกษตรกรได้มากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับฐานะของสมาชิก ฐานะของสหกรณ์และเครื่องมือของรัฐบาลว่าเข้มแข็งมากน้อย

เพียงใด หากเข้มแข็งมากสหกรณ์จะให้ประโยชน์แก่สมาชิกได้เต็มที่ แต่หากขาดความเข้มแข็งหรือรวมกันไม่ได้ก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์เช่นกัน เพราะสหกรณ์นั้นเป็นของสมาชิกและดำเนินการโดยสมาชิก ดังนั้น กิจการจะเจริญก้าวหน้าหรือไม่จึงขึ้นอยู่กับสมาชิกและสหกรณ์เอง เป็นสำคัญ ไต้หวันและเกาหลีใต้นับเป็นประเทศที่มีการสหกรณ์ก้าวหน้าและมีผลิทางการพัฒนาชนบทได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งใน 2 ประเทศดังกล่าวรัฐบาลมีบทบาทอย่างมากในการส่งเสริมและสนับสนุน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาในแง่ผลทางเศรษฐกิจแล้ว การสหกรณ์ในแทบทุกประเทศมักจะไม่ใครประสบความสำเร็จหรือยังไม่สามารถดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ ซึ่งถ้าพิจารณาจากกำไรสุทธิแล้วหากสหกรณ์นั้นกำไรไม่มากแต่สามารถสนองความต้องการด้านเงินกู้และบริการอื่น ๆ ให้กับสมาชิกเป็นที่น่าพอใจ อย่างนี้จะถือว่าเป็นความสำเร็จของสหกรณ์หรือไม่ และควรจะใช้เกณฑ์อะไรเป็นเครื่องวัดความสำเร็จดังกล่าว

การจัดสหกรณ์ในประเทศไทยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2459 และมีการขยายตัวเรื่อยมาจนปัจจุบันรวมเวลาแล้วจนถึง 66 ปี การรวมตัวของเกษตรกรเพื่อแก้ไขปัญหาทางด้านเศรษฐกิจในรูปของสหกรณ์การเกษตรดังกล่าวมาที่จะประสบความสำเร็จและทำให้เกษตรกรมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น แต่เท่าที่ผ่านมาปรากฏว่าขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร สหกรณ์การเกษตรทั่วประเทศจนถึงปี พ.ศ. 2520 มีจำนวนทั้งสิ้น 673 สหกรณ์ จะมีสหกรณ์ที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจให้บริการแก่สมาชิกเพียงส่วนน้อยเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2521 สหกรณ์การเกษตรมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 729 สหกรณ์ มีสมาชิก 660,946 คน¹ และในปี พ.ศ. 2522 จำนวนสหกรณ์ก็ได้ขยายเพิ่มขึ้นอีกเป็น 823 สหกรณ์ มีสมาชิกทั้งสิ้น

¹รายงานสถิติการเงินของสหกรณ์การเกษตร ประจำปี 2522 กองวิชาการและแผนงาน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

685,494 คน¹ ในปี พ.ศ. 2524 มีสหกรณ์การเกษตรทุกรูปแบบรวม 890 สหกรณ์ เป็นสหกรณ์การเกษตรทั่วไปจำนวน 714 สหกรณ์ มีสมาชิกจำนวน 710,588 คน² จะเห็นได้ว่าสหกรณ์มีการขยายตัวออกไปทุกปี แต่อย่างไรก็ดีสหกรณ์ที่ดำเนินงานประสบความสำเร็จก็ยังคงมีจำนวนน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนสหกรณ์ทั้งสิ้น รัฐบาลเองตระหนักถึงความสำคัญและประโยชน์ที่จะได้รับ หากสหกรณ์ดำเนินธุรกิจสำเร็จ และพยายามส่งเสริมให้มีการตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้นในทุกจังหวัด แต่ยังมีได้มีการสำรวจหรือศึกษาอย่างจริงจังว่าสหกรณ์การเกษตรที่รัฐบาลได้ช่วยจัดตั้งขึ้นมาแล้วนั้น สามารถดำเนินธุรกิจบรรลุตามเป้าหมาย และได้ประโยชน์จริงหรือไม่ โดยไม่จำเป็นต้องให้รัฐบาลคำชอุยตลอดเวลาอย่างที่เป็นอย่างนี้ จนปัจจุบันก็ยังไม่เห็นเกณฑ์ที่เป็นมาตรฐานที่จะสามารถวัดความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตรโดยทั่วไป ทำให้ยากที่จะศึกษาเข้าถึงรากฐาน และสาเหตุว่าสหกรณ์การเกษตรหากไม่ประสบความสำเร็จมีข้อบกพร่องอยู่ตรงไหน การแก้ไขและปรับปรุงจึงเป็นเพียงแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้ามากกว่าการแก้ไขจากสาเหตุที่แท้จริง ซึ่งอาจจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ขบวนการสหกรณ์การเกษตรของไทยยังไม่ประสบความสำเร็จมากเท่าที่ควรจะเป็นตามเป้าหมาย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาค้นคว้าหาเกณฑ์มาตรฐานที่จะใช้ประเมินความสำเร็จของสหกรณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ เพื่อให้ขบวนการสหกรณ์การเกษตรสามารถที่จะดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและช่วยเหลือเกษตรกรได้โดยจริงจัง

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องการประเมินความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตร มีจุดมุ่งหมายของการศึกษาคือ

1. เพื่อให้ทราบว่าสหกรณ์การเกษตรที่ตั้งขึ้นมาและดำเนินธุรกิจไปแล้วนั้นได้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่ใดบ้างหรือไม่ เพียงใด

¹รายงานสถิติสหกรณ์ของงานวิจัย กองวิชาการ กรมส่งเสริมสหกรณ์

²เรื่องเดียวกัน.

2. เพื่อให้ทราบว่าสหกรณ์การ เกษตรที่ต้องการจะประเมินความสำเร็จนั้น ถ้าได้รับความสำเร็จ ความสำเร็จนั้นมีมากน้อยแค่ไหน เมื่อเปรียบเทียบกับสหกรณ์ การ เกษตรแห่งอื่น ๆ แล้ว ความสำเร็จดังกล่าวอยู่ในลำดับใด

3. เพื่อให้ทราบว่าสหกรณ์การ เกษตรที่ได้รับความสำเร็จนั้นเป็นความ สำเร็จที่เกิดจากการดำเนินงานทางค่านใดบ้าง มีปัจจัยอะไร เป็นตัวสนับสนุนให้เกิด ความสำเร็จขึ้น หรือหากสหกรณ์ดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จหรือประสบความสำเร็จ อยู่ในระดับต่ำแล้วเป็นเพราะอะไร มีข้อบกพร่องอยู่ที่จุดใดของการดำเนินงาน ซึ่งจะ แสดงออกมาให้เห็นอย่าง เชนซ์จากเกณฑ์ประเมินที่จะทำการศึกษา

วิธีการศึกษา

ในการศึกษาเกณฑ์ประเมินความสำเร็จของสหกรณ์ในที่นี้ จะมุ่งศึกษาดัง เกณฑ์ประเมินความสำเร็จเฉพาะสหกรณ์การ เกษตรแบบทั่วไป ซึ่งมีการดำเนินธุรกิจ เป็นเอนกประสงค์ กล่าวคือนอกจากจะทำธุรกิจทางค่านสินค้าแล้ว ยังทำธุรกิจค่านการซ้อ ชาย แปรรูป ตลอดจนส่งเสริมการศึกษาอบรมทางสหกรณ์ให้สมาชิก

เนื่องจากธุรกิจของสหกรณ์การ เกษตรมีได้มุ่งหวังกำไรสูงสุดเหมือนธุรกิจ อื่น ๆ ดังนั้นเกณฑ์ประเมินที่ตั้งขึ้นจึง เป็นเกณฑ์ประเมินความสำเร็จของสหกรณ์ที่ยึด เอาวัตถุประสงค์ของสหกรณ์การ เกษตร เป็นหลักสำคัญ ว่าสหกรณ์ที่จะประเมินความสำเร็จ นั้นได้ดำเนินธุรกิจให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์มากน้อยเพียงใด สหกรณ์ที่จะทำ การศึกษาและทำการประเมินความสำเร็จจะต้อง เป็นสหกรณ์ซึ่งได้ทำธุรกิจครบวงจรตาม วัตถุประสงค์ด้วย ซึ่งสหกรณ์ที่ทำธุรกิจครบวงจรดังกล่าวจะเป็นสหกรณ์ที่ได้ทำธุรกิจมา แล้วประมาณ 3 - 5 ปี นอกจากนี้สหกรณ์ที่จะทำการศึกษา จะเลือกสุ่มตัวอย่างด้วย การใช้งานวนสมาชิกที่แตกต่างกันเป็นเกณฑ์ และเป็นสหกรณ์ที่เลือกมาจากเขตของ สหกรณ์ต่าง ๆ ในจำนวน 9 เขตทั่วประเทศอีกด้วย

จากเกณฑ์ประเมินที่ตั้งขึ้นมาจะทำการศึกษาจากข้อมูลที่มีอยู่โดย

1. ประเมินผลของสหกรณ์ตัวอย่างที่ได้เลือกทดสอบตามเกณฑ์การวัดที่ตั้งขึ้นจากผลการดำเนินงานของสหกรณ์ต่าง ๆ นั้น โดยข้อมูลจะใช้ตัวเลขจากรายงานสถิติการเงินของสหกรณ์การเกษตรประจำปี ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เพื่อหาค่าตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้วัดความสำเร็จของสหกรณ์ในแต่ละเกณฑ์ แล้วนำเอาค่าความสำเร็จนั้น มาจัดลำดับความสำเร็จของสหกรณ์ต่าง ๆ ที่ต้องการจะประเมิน

2. การจัดลำดับความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตรจะทำโดย เมื่อหาค่าความสำเร็จตามเกณฑ์ที่ประเมินขึ้นมาแต่ละเกณฑ์แล้ว จะทำการจัดลำดับความสำเร็จของสหกรณ์แต่ละแห่ง ในแต่ละเกณฑ์ รวมทั้งการจัดลำดับความสำเร็จของความสำเร็จรวมของสหกรณ์เหล่านั้นด้วย นอกจากนี้จะหาค่าตัวเลขที่เป็นมาตรฐานแห่งความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตรในแต่ละเกณฑ์ว่าควรอยู่ในระดับใดจึงจะถือว่าประสบความสำเร็จ รวมทั้งค่าตัวเลขมาตรฐานของความสำเร็จรวมของสหกรณ์แต่ละแห่งนั้นด้วย เพื่อใช้เป็นค่ามาตรฐานในการประเมินความสำเร็จของสหกรณ์ตามเกณฑ์ที่ได้ตั้งไว้นั้น

3. เพื่อทดสอบเกณฑ์ประเมินที่ตั้งขึ้น ว่าใช้ประเมินความสำเร็จได้มากน้อยเพียงไร เมื่อทำการประเมินความสำเร็จของสหกรณ์ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้แล้ว จะต้องทดสอบการประเมินที่ตั้งขึ้นนั้นกับการจัดชั้นของสหกรณ์การเกษตร ซึ่งหน่วยราชการ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ รวมมือกับ ช.ก.ส. ทำการจัดชั้นสหกรณ์ขึ้นทุกปี เพื่อเปรียบเทียบอีกชั้นหนึ่งว่าเกณฑ์การประเมินที่ตั้งขึ้นสามารถประเมินความสำเร็จของสหกรณ์ได้เป็นอย่างไร เมื่อเทียบกับชั้นสหกรณ์ที่จัดไว้ และทำการสรุปผลการศึกษาดังกล่าว

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

เกณฑ์ประเมินความสำเร็จดังกล่าวจะสามารถใช้ประเมินได้กับสหกรณ์การเกษตรทุกสหกรณ์ ซึ่งดำเนินธุรกิจครบวงจร และจะเป็นแนวทางในการที่จะนำไป

พิจารณาส่งเสริมงานสหกรณ์การเกษตรให้ก้าวหน้าไป นอกจากนี้แล้วยังจะไต่ถามว่าสหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินงานมาเป็นเวลานานนั้น สหกรณ์ใดได้ผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด และสหกรณ์เหล่านั้นจะสามารถวางแผนและดำเนินธุรกิจไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งยังเป็นตัวอย่างที่สหกรณ์การเกษตรอื่น ๆ ได้ศึกษาเป็นแนวทางในการจะนำไปปรับปรุงสหกรณ์ของตนให้ดีขึ้นด้วย ตลอดจนสหกรณ์การเกษตรที่ไม่บรรลุถึงขีดความสำเร็จก็จะไต่ถามว่าความไม่สำเร็จนั้นเกิดจากสิ่งใด การแก้ไขจะได้ตรงเป้าหมาย และกระตุ้นให้พยายามหาทางแก้ไขขอปกครองเหล่านั้น อันจะทำให้ขบวนการสหกรณ์การเกษตร เป็นขบวนการที่จะช่วยเกษตรกรกรได้อย่างจริงจัง และนำไปสู่การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่บรรลุผลตามเป้าหมายที่ได้วางไว้

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย